

особливе стратегічне значення для України. Це повинно відобразитися у державних програмах розвитку та у державній регуляторній політиці. Україна має потенціал кластеризації як у високотехнологічних, так і традиційних галузях. Перехід на кластерну структуру економіки сприятиме підвищенню динамічності, збалансованості, ефективності регіонального розвитку, забезпечить високий рівень конкурентоспроможності регіонів.

Література

1. Enright, M. J. Regional Clusters: What we know and what we should know / M. J. Enright. Paper prepared for the Kiel Institute International Workshop on Innovation Clusters and Interregional Competition, 2002. P. 18.
2. The Innovation Cluster of the German Automotive Components Sector, Research and technology Organisations in the Service Economy (RISE) WP 1 Cluster Studies DIW – RISE Working Paper No.3.
3. Бондаренко В. Малые предприятия в системе кластеров [Электронный ресурс] / В. Бондаренко // Бизнес для всех. - 2005. - № 33. - Режим доступа : <http://www.businesspress.ru>.
4. Дудкіна К.А. Кластери як форма ринкової централізації в умовах сучасних світогосподарських відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.05.01 "Світове господарство і міжнародні відносини" / К. А. Дудкіна. – Київ, 2004. – 18 с.
5. Завьялова Е. В. Международные слияния и поглощения: опыт Запада / Е. В. Завьялова, Е. В. Этокова – К. : Рант, 2002. – 344 с.
6. Конкурентоспроможність України: оцінка Всесвітнього економічного форуму [аналітична записка] [Електронний ресурс] : за Звітом про глобальну конкурентоспроможність 2010 - 2011 рр. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Publication/econom/WEF%20Global%20Comp_ness%202010_1120.pdf.
7. Пятинкин С. Ф. Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт / С. Ф. Пятинкин, Т. П. Быкова. - Минск : Тесей, 2008. – 72 с.
8. Руднева П. С. Опыт создания структурных кластеров в развитых странах [Электронный ресурс] / П. С. Руднева // Экономика региона. – 2007. - № 18. - Ч. 2 (декабрь). - Режим доступа : <http://journal.vlsu.ru>.
9. Скоч А. Международный опыт формирования кластеров [Электронный ресурс] / А. Скоч . – Режим доступа : http://www.intelros.ru/2007/04/04/print:page,1,aleksandr_skoch_mezhdunarodnyjj_opyt_formirovanija_klasterov.html.
10. Соколенко С. І. Світовий і національний досвід формування інноваційних кластерів [Електронний ресурс] / С. І. Соколенко. – Режим доступу : <http://ucluster.org/sokolenko/2008/11/svitovyj-i-nacionalnyj-dosvid-formuvannya-innovacijnix-klasteriv>.
11. Толмачев Д. Источник долгосрочного процветания [Электронный ресурс] / Д. Толмачев, Р. Быков. // Эксперт-Урал. – 2008. – № 14 (7 апреля). – Режим доступа : <http://www.expert-ural.com/1-300-4724>.
12. Филиппов П. Кластеры конкурентоспособности – опыт развития кластеров Финляндии [Электронный ресурс] / П. Филиппов // Режим доступа : <http://subcontract.ru>.

Надійшла 10.10.2010

УДК 330.322.3:004

О. М. СТРЕЛІНА, В. А. ГРОМЕНКОВА
Донецький національний університет

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Розглянуто основні тенденції розвитку інформаційних технологій в умовах інтеграції України в міжнародний економічний простір. Обґрунтовано значення сучасних інформаційних технологій в ефективному функціонуванні економіки країн в цілому та окремих підприємств та компаній. Визначено проблеми розвитку інформаційних технологій в економіці України та на основі вивчення закордонного досвіду та з урахуванням національних особливостей запропоновано напрямки їх вирішення.

The main trends in information technologies in Ukraine's integration into the international economy. The meaning of modern information technologies in the effective functioning of the economy as a whole and individual enterprises and companies. The problems of information technologies on the economy of Ukraine and based on the study of foreign experience and taking into account national peculiarities suggested ways to solve them.

Ключові слова: інформаційні технології, інформаційний простір, ефективність використання інформаційних технологій, розвиток, інтеграція, міжнародний економічний простір.

Постановка проблеми

Сучасний інноваційний розвиток економіки будь якої країни неможливий без стрімкого розвитку так званих «нових», інтелектуальних галузей, провідну роль серед яких займають інформаційні технології. За останні роки в усьому світі значно зріс інтерес до використання інформаційних технологій для

забезпечення необхідного рівня ефективності й конкурентоспроможності компаній. Суттєві зрушення в цьому напрямку відбулися і в Україні. Все більше вітчизняних компаній доходять висновку, що подальший розвиток в умовах глобалізації економічних процесів можливий лише на основі свідомого цілеспрямованого використання в усіх видах діяльності інформаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичні й практичні аспекти використання та розвитку інформаційних технологій знайшли своє відображення в роботах таких закордонних і вітчизняних вчених, як: С.М. Ил'яшенко, К. Штейнбах, Е. Еттингер, Я.Зодерквіст, І. Михайлов, А. І. Чорний, Р. С. Гиляревский, А. П. Єршов, В. М. Глушков, ін.

Засновником інформаційних технологій в Україні та колишньому Радянському Союзі вважається В.М.Глушков. Е. Еттингер розробив схему розвитку інформаційного бізнесу, в основу якої покладена комп'ютеризація різних сфер економіки. Значний внесок в розв'язання проблемам наукової інформації й комунікації, комп'ютерної технології й, зокрема, гіпертексту й електронних книг та інформаційного менеджменту зробив Р.С. Гиляревський. Я.Зодерквіст обґрунтував проблеми, з якими може зіткнутися суспільство у разі неконтрольованого поширення інформації низької якості та запропонував поняття «суттєвого та ексклюзивного знання» [2]. Проте зараз можна стверджувати про наявність нових невирішених проблем в сфері управління інформаційними технологіями, особливо в умовах стрімкої інтеграції України в міжнародний економічний та інформаційний простір.

Постановка цілей

Інформаційні технології (ІТ) здобувають в економіці України все більшу значимість. Їхньому поширенню сприяли процеси глобалізації економічної діяльності. Багато українських компаній донедавна недооцінювали роль інформаційних технологій у підвищенні ефективності бізнесу. Ціль даної статті – обґрунтувати значимість та напрямки розвитку інформаційних технологій в умовах інтеграції України у світовий економічний простір і переходу до інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження

Дослідники в сфері інформаційних технологій вважають, що було декілька інформаційних революцій, які призвели до зміни світогляду:

- 1) поява мови – передача досвіду, можливість соціального розвитку;
- 2) виникнення писемності – збільшення обсягу інформації, що зберігається та можливість її передачі на більші відстані (необхідна умова для існування імперій);
- 3) винахід друкарського станку – збільшення швидкості розповсюдження інформації у світі, розвиток науки;
- 4) комп'ютерні мережі, Інтернет – інтерактивність, свобода вираження думок і доступ до величезної аудиторії [9].

Зараз інформаційні технології включають:

- сукупність технологій в мікроелектроніці, створенні обчислювальної техніки (машин та програмного забезпечення, телекомунікації, мовлені та оптикоелектронній промисловості);
- генну інженерію та множини її доповнень, що постійно розширюється.

Поєднання в понятті «інформаційні технології» таких, здавалося б, різнорідних напрямків як мікроелектроніка, обчислювальна техніка, телекомунікації та генна інженерія зумовлено тим, що: по-перше, генна інженерія концентрується на процесах декодування, управління і можливого перепрограмування інформаційних кодів живої матерії; по-друге, біологія, електроніка та інформатика мають тенденцію до зближення та взаємодії в концептуальних спільних підходах, та у сфері застосування ті відкриття нових матеріалів [8].

Великі технологічні прориви останніх двох десятиріч ХХ ст. у сфері нових матеріалів, джерел енергії, медицини, виробництва (наприклад, нанотехнології) виникли саме навколо цього ядра інформаційних технологій. Сучасний процес технологічних перетворень розширюється експоненціально завдяки взаємозв'язку між різними технологіями на основі спільної цифрової мови. З її допомогою інформація створюється, зберігається, виймається, обробляється та передається.

Інформаційні технології все ширше використовуються в практиці підприємств та організацій. Вони дали можливість конкретним підприємствам отримувати різноманітні ефекти. Їх використання, перш за все, забезпечило створення нових знань, які дозволили по-новому побачити свій бізнес. Практично у всіх компаній, що плідно використовують інформаційні технології, збільшилися обсяги продажів. Саме інформаційні технології дозволяють побачити потреби та переваги кожного клієнта, а не абстрактного споживача, і на основі цього здійснити перехід компаній до клієнтоорієнтованого підходу. Так, наприклад, в базах даних фірми Jiffy Lube (мережа СТО в США) знаходиться 18 млн автомобілів та 85 млн клієнтів. Під час звертання клієнта з будь-якої точки країни забезпечується можливість отримання працівниками технічних центрів всієї інформації щодо історії обслуговування конкретного автомобіля [7].

Головна задача інформаційних технологій – передача як можна більшого обсягу інформації за одиницю часу на як можна більшу відстань. Тенденцією розвитку інформаційних технологій є глобалізація інформаційного бізнесу. До традиційно сильних виробників, таких як США, Японія, Франція, Великобританія й ФРН, в останні роки додалися фірми Австралії, Південної Кореї, Тайваню, Сінгапуру та

ін. Однією з головних причин інтенсифікації світової конкуренції є поширення попиту на конкретні види інформаційних технологій у світовому масштабі [4].

Сьогодні в інформаційному бізнесі, як і в цілому в сфері економіки, сформувалися три найбільші центри – США, Японія, Західна Європа, між якими й розгортається основна конкурентна боротьба. Основні підсумки цієї боротьби можна охарактеризувати наступним чином: 80-і – початок 90-х років характеризуються загальним ослабленням американських позицій на світовому ринку інформаційних технологій. Сьогодні США домінують тільки в області поставок комп'ютерного встаткування (75%) і програмних засобів (65%). 90-і – початок 2000 років – визначається зростанням ролі Японії. У цей період Японія зробила близько 50% світового обсягу споживчої електроніки. У цей час на північноамериканському ринку частка японських виробників конторського устаткування становить: в області копіювальної апаратури – понад 40%, в області калькуляторів і факсимільного устаткування – близько 100% [3].

Для Європи останнім часом було характерно відставання в області ІТ. Європейські компанії, що спеціалізуються на ІТ, за рідкісним винятком декількох виробників світового класу розглядаються як повністю й, можливо, що назавжди як такі, що втратили здатність конкурувати на світовому ринку ІТ. Такий висновок випливає із проведеного опитування суспільної думки. Загальна частка європейських компаній на внутрішньому ринку становить тільки 30-40% загального обсягу поставок технологій. Серед 100 найбільших приватних компаній і фірм тільки 19 – європейські [3]. Усі країни Європи є нетто-імпортерами інформаційних технологій, і їхній торговельний дефіцит в області новітніх технологій росте. Але уряди європейських держав, незважаючи на скептичне відношення до їхньої діяльності з боку вищого керівництва приватних компаній, сприяють відродженню своєї промисловості в сфері ІТ. НДДКР в області інформаційних технологій знайшли підтримку не тільки з боку окремих урядів, вони привернули увагу керівництва ЄС, яке висунуло велику програму консолідації ресурсів. Прикладом є програма ESPRIT (Європейська стратегічна програма досліджень в області інформаційних технологій) [1]. Практично всі закордонні виробники інформаційних технологій нарощують свою присутність в Україні. Так в 2009 р. обсяг інвестування збільшився на 50%, в 2010 році передбачається подальше збільшення обсягу інвестицій.

В процесі становлення ринкової економіки значна частина інформаційних ресурсів стала формуватися в недержавному секторі економіки, що домінує на ринку комерційної інформації й найчастіше суттєво випереджає державний. Офіційна політика в області формування й використання інформаційних ресурсів приватного сектору повинна сприяти включенню недержавних організацій в інформаційний простір за умови їх відповідності вимогам організаційно-нормативних документів, що регламентують єдиний порядок формування й використання інформаційних ресурсів різних класів. Державна політика вдосконалювання інформаційної інфраструктури економіки повинна враховувати значну територіальну довжину країни, а також різний рівень розвитку інформатизації в окремих її регіонах. Стан інформатизації регіонів стає одним з важливих факторів, що стримують їхній економічний розвиток [4].

Одну з головних ролей у процесі інформатизації сучасної української економіки відіграє комплекс інформаційних технологій, методик їх ведення й використання, інформаційно-телекомунікаційних систем і мереж передачі даних як загальнонаціонального призначення, так і спеціалізовані, що функціонують і взаємодіють на основі єдиних принципів, що забезпечують інформаційний зв'язок країни в цілому, окремих регіонів, організацій і громадян [3]. Особливе місце в ряді застосовуваних технологій займають найбільш сучасні, так звані нові інформаційні технології (НІТ). Існуючі інформаційні технології формально можна розділити на два великі взаємозалежні класи: програмно-математичні інструментальні засоби інформатизації, призначені для проектування сучасних НІТ, і прикладні інформаційні технології, що забезпечують прийняття й підтримку рішень [1].

Обсяг українського ринку ІТ послуг на експорт досяг сьогодні 600 млн дол. США. За останні 3 роки темпи росту ІТ ринку склали 30 -50%, однак внесок програмної індустрії у ВВП країни становить менш 0,4%. По оцінках експертів, рівень тінізації експорту послуг з розробки програмного забезпечення становить близько 60%. Дані, опубліковані нещодавно Всесвітнім економічним форумом, говорять про те, що Україна займає 70-е місце у світі за рівнем розвитку інформаційних технологій. Протягом січня-вересня 2010 року обсяг доходів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в Україні склав 37,3 млрд гривень, що на 23% більше, ніж за аналогічний період минулого року. У сфері інформатизації суб'єктами господарювання надано послуг на 1,6 млрд гривень, з них населенню – 140,4 млн, що на 26,1% більше аналогічного періоду 2009 року. Найбільш швидкими темпами виросли послуги з розробки програмного забезпечення (48,9%) та діяльність, пов'язана з банком даних (43,1%).

В Україні налічується 12,9 млн регулярних користувачів Інтернет (користуються Мережею не рідше одного разу на місяць) у віці від 15 років і більше, що становить третину (33%) дорослого населення країни. З них 11,8 млн заходять в Інтернет мінімум 1 раз у тиждень і частіше, причому 8,7 млн використовують Мережу кожний або практично щодня. Найбільш високий рівень проникнення Інтернету - серед молодих вікових груп: 58% Інтернет- користувачів - від 15 до 30 років, 29% - від 31 до 45 років, 13% - від 46 років і більше. Нерівномірним є поділ користувачів Internet по регіонах України. Позицію лідера продовжує займати Київ - 61,8% загальної чисельності користувачів. У порядку зменшення впливають: Одеса, Дніпропетровськ, Донецьк, Харків, Львів, Крим та Запоріжжя (їх сумарна частина становить 27,6%). На інші

регіони країни подає тільки 11%.

Обсяг інвестицій в основний капітал у діяльність у сфері інформатизації станом на 01.07.2010 року склав 53,3 млн гривень. Прямі інвестиції суб'єктам ринку ІКТ - послуг станом на 01.05.2010 року склали: 58,1 млн гривень – ІТ- Консалтинг; 29,8 млн гривень – обробка даних; 12,1 – банки й бази даних; 8,1 млн гривень – ремонт і технічне обслуговування; 1,5 млн – інші види діяльності. По оцінках експертів, соціальним ефектом від розвитку галузі ІТ в Україні може бути створення 50-100 тисяч нових робочих місць, насамперед, для молоді в сфері високих технологій, що може зупинити "відплив мізків" з України.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином, можна відзначити наявність низки наступних проблем щодо стану та перспектив подальшого розвитку інформаційних технологій в економіці в Україні.

По-перше, останні десять років найбільш «інтелектуальні» галузі народного господарства, що є основним користувачами та генераторами розвитку інформаційних технологій розвивалися без участі держави або з мінімальною його підтримкою. Зокрема сумарний дохід українських розробників програмного забезпечення (ПЗ) щорічно збільшувався у півтори-два рази, і за оцінками компанії «Техінвест» та асоціації ІТ-Україне в 2009 році перевищив півмільярда доларів. Проте, незважаючи на свої досягнення, приватні компанії та громадські організації все частіше говорять про необхідність державної підтримки. В першу чергу, – в розв'язанні проблем, які приватний бізнес та громадські ініціативи усунути не можуть.

Так, наприклад, розвиток вітчизняних виробників ПЗ стримує державна фіскальна політика. Найбільш проблемне питання для багатьох компаній – податок на додану вартість. У відповідності із законом, при експорті податкові органи повинні повертати ПДВ. Проте податківці, ігноруючи норми законодавства, відмовляються повертати податок, що призводить до того, що українські розробники програмного забезпечення виявляються менш конкурентноздатними у порівнянні із аналогічними іноземними компаніями. Багато з них вимушені працювати у «тіні», або знаходити схеми, за якими плату за послуги українських програмістів отримують компанії, що зареєстровані в Європі (наприклад, на Кіпрі) або в США.

З іншого боку цієї проблеми можна відзначити, що загалом система оподаткування в Україні побудована під ресурсну економіку. У виробництві програмних продуктів не має матеріальних витрат, а є лише заробітна плата, в зв'язку з чим ПДВ сильніше за все впливає саме на ці компанії. Для вирішення цих проблем пропонуємо відмінити ПДВ на ліцензійні програми, визначити порядок його відшкодування при експорті програмного забезпечення та звільнити від оподаткування експортні доходи від ліцензійних платежів. Також доцільно було б спростити процедуру сертифікації устаткування та ввозу програмного забезпечення, інноваційної техніки, технології та дослідницьких зразків, впровадити тимчасовий режим податкових пільг і канікул для індустрії або програму створення технопарків для розробників ПЗ.

По-друге, у багатьох іноземних фахівців в сфері інформаційних технологій викликає подив той факт, що в Україні багато програмістів, проте майже не має українських програм. Причина цього проста – вітчизняні компанії бояться, що розроблена ними програма буде розтиражована піратами і автори не лише не отримають доходів, але й не зможуть покрити витрати на неї. Отже без створення власного ринку програмного забезпечення Україна не зможе стати повноцінним учасником світового ринку програм. В той же час, його формування неможливе без державної підтримки, що пов'язана із дотриманням законодавства в області інтелектуальної власності. По оцінці неурядової дослідницької організації International Intellectual Property Alliance, при рівні піратства 85% Україна втрачає щорічно до 308 млн доларів.

По-третє, не менш важлива проблема – відставання системи освіти від потреб ринку. Щорічно українські ВНЗ випускають 32,5 тис. програмістів, які мають високу кваліфікацію, але їх спеціалізація не відповідає потребам роботодавців. Розробникам ПЗ доводиться перенавчати молодих спеціалістів, вкладаючи в це додаткові кошти. Тож можна зробити висновок, що велика кількість випускників не гарантує якісного ринку фахівців. Необхідна модернізація всієї системи освіти на основі інвестицій, що направлені на розвиток інфраструктури, утримання викладачів та впровадження новітніх технік в методологію навчання спеціалістів з інформаційних технологій.

Таким чином, розв'язання проблем за вказаними напрямками дозволить інформаційним технологіям позитивно впливати на розвиток економіки України.

При розгляді перспектив розвитку в Україні технологічного компонента інформаційного простору подальший розвиток висвітлених у даній статті питань може бути направлено на:

1. Розробку державних програм в області розвитку інформаційних технологій.
2. Удосконалювання законодавчої бази в даній сфері.
3. Появи на ринку вітчизняних прикладних, наукомістких ІТ, що забезпечують розвиток та підтримку перспективних наукових досліджень в області створення вітчизняних технологій.
4. Залучення іноземних інвесторів для вкладення коштів у розробку вітчизняних інформаційних технологій.
5. Відкрите конкурсне розміщення держзамовлень на нові інформаційні технології при гарантіях державних закупівель і відкритий конкурсний відбір при реалізації державних проектів інформатизації.
6. Подальшу інтеграцію ІТ українського виробництва в міжнародний економічний та інформаційний простір.

Література

1. Белов Г.В. Информационные технологии предпринимательства: учеб. пособ./ Г.В. Белов. – М. : Академкнига. – 2005. – 432 с.
2. Зодерквіст Я. Нетократия: новая правящая элита или жизнь после капитализма /Я. Зодерквіст .– С-Пб.: Издательство: «Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге». – 2004. – 252 с.
3. Иванов П. Технологии государственного значения / П. Иванов // Компаньон. – № 37. – 2007. – С. 16-18.
4. Мишенин А.И. Теория экономических и информационных систем: учеб. для вузов / А.И. Мишенин. – изд. 4-е, доп. и перераб.– М. : Финансы и статистика. – 2005. – 239 с.
5. Моисеенко Е.В. Інформаційні технології в економіці: учеб. посібник / Е.В. Моисеенко, Е.Г. Лаврушина; Владивосток. гос. ін-т економіки й сервісу. – В. – 2005. – 231 с.
6. Питер Уэйл, Джин У. Росс. Управление ИТ: опыт компаний-лидеров. Как информационные технологии помогают достигать отличных результатов / Уэйл Питер, Дж. У. Росс. – Изд- во: "Альпина Бизнес Букс". – 2005.
7. Сухарев О.С. Проблеми розвитку інформаційного сектору економіки й інструменти підвищення його конкурентоспроможності / О.С. Сухарев //Вісник комп'ютерних і інформац. Технологій. – 2006.– № 12.
8. Управление инновациями в организации: учеб. пособие по специальности «Менеджмент организации» / А.А.Бовин, Л.Е.Чередникова, В.А.Якимович. – 2-е изд., стер. – Москва : Издательство «Омега-Л», 2008. – 415 с.
9. Ченский В. Будущий мир едва ли будет комфортным / В. Ченский // Компаньон. – № 40. – 2006. – С. 70-73.

Надійшла 04.10.2010

УДК 330.34.01:631(447)

В. Я. УНГУРЯН

Інститут економіки і прогнозування НАН України

СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ СЕЛА

У науковій праці автор досліджує роль соціального капіталу у розвитку сільських територій, оскільки у період трансформації відбуваються процеси інституціалізації соціальних практик, побудованих на мережевих взаєминах. Загалом, соціальні інститути аграрних відносин і формують предметне поле даної проблематики на різних рівнях, визначають вибір підходів до емпіричної оцінки правил у побудові стратегій розвитку села.

In scientific labour an author probes the role of social capital in development of rural territories, as in a period transformation there are processes of institucializacii of social practices, built on network mutual relations. On the whole, social institutes of agrarian relations and form the subject field of this problematiki on different levels, determine the choice of going near the empiric estimation of rules in the construction of strategies of development of village.

Ключові слова: соціальний капітал, відносини, аграрні відносини, оцінка, емпірична оцінка.

Постановка проблеми. Адаптація української економіки до ринкових відносин відбувається на тлі соціалізації економічних відносин, становлення нових інститутів суспільства. Усвідомлення особливостей і масштабу інституціональних змін, які постають, диктує необхідність розробки іншої моделі поведінки економічних агентів, змінює мету і принципи їхнього симбіозу. Правила і норми набувають першорядного значення, оскільки детермінують подальший економічний розвиток суспільства.

Досвід перетворень суспільства свідчить про суперечливість і низьку результативність соціальної трансформації, що відбувається в українському селі. Спонтанне освоєння реформ норм синергетики не сприяє консолідації українського соціуму, навпаки, супроводжується розчаруванням людей. Девальвація соціального капіталу, низький рівень довіри до інституційної системи наочно свідчать про це.

Невідповідність між прикладним і теоретичним знаннями про соціальний капітал обумовила різнобічний дослідницький інтерес до соціального капіталу суспільства.

Аналіз останніх досліджень. Класики світової соціології – М. Вебер, Т. Веблен, Е. Дюркгейм, Ф. Теніс першими дали пояснення трансформації індивідуальної довіри людини в “упредметнену довіру” окремого співтовариства. На історичне значення та національні особливості соціального капіталу вказують відомі аналітики Р. Патнем, Ф. Фукуяма. Представники сучасної економічної соціології П. Бурдьє, Дж. Коулман, Р. Інглехарт, Г. Лурі, В. Іноземцев, В. Радаєв, П. Шихіреєв розглядають немонетарну мотивацію та неформальні інституційні практики як важливі ресурси соціальної синергетики економічних агентів.

Теорії і методології розвитку економічної системи присвячені наукові праці вчених різних економічних шкіл: М. Алле, Г. Бекера, Д. Белла, М. Блауга, Дж. Бьюкенена, О. Вільямсона, Дж. К. Гелбрейта, Л. Ерхарда, М. Кастельса, Р. Коуза, К. Маркса, Д. Норта, В. Ойкена, А. Ослунда, Ф. Хайєка, Д. Ходжсона, Й. Шумпетера. Протириччя, сутність та інституціональну динаміку транзитивної економічної системи досліджують російські та українські вчені А. Аузан, С. Архієреєв, А. Гальчинський,